

**ХУЛОСАИ
ШУРОИ ДИССЕРТАТСИОНИИ 6D.KOA-100 НАЗДИ
ДОНИШГОҲИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ САЙЁҲӢ ВА СОҲИБКОРИИ
ТОҶИКИСТОН**

аз рӯи диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илм

Парвандаи аттестатсионӣ №____
Қарори шурои диссертатсионӣ аз 01.11.2025, №2

Барои сазовор донистани Давлатзода Меҳроҷиддин Хайриддин,
шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи илмӣ доктори илмҳои
иқтисодӣ

Диссертатсия дар мавзӯи «Такмили низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои бучетӣ: назария, методология ва амалия» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.08 - Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит бо фармоиши раиси Комиссияи аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 01 октябри соли 2025 таҳти №383/хд «Дар бораи баргузор намудани ҳимояи диссертатсия», ки мутобиқи сарҳати 37 банди 9 ва сарҳати 4 банди 18 Низомномаи Муассисаи давлатии «Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» тартиб дода шудааст, ба ҳимоя дар шурои диссертатсионӣ 6D.KOA-100 назди ДБССТ, ки бо фармоиши КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 сентябри соли 2025 таҳти №353/шд таъсис ёфтааст, қабул гардид.

Довталаби дараҷаи илмӣ – Давлатзода Меҳроҷиддин Хайриддин 6 марти соли 1986 таваллуд шудааст, шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон, миллаташ тоҷик.

Солҳои 2003-2008 дар Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншо Шотемур бо ихтисоси ҳисоби бухгалтерӣ ва аудит таҳсил намудааст.

Аз соли 2010 то соли 2016 ба ҳайси ассистент, муаллими калон дар кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ ва аудити Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон фаъолият кардааст.

Аз соли 2017 то кунун дар вазифаҳои муаллими калон, дотсент ва мудири кафедраи баҳисобгирии бухгалтерии факултети баҳисобгирӣ ва иқтисоди рақамии ДМТ фаъолият дорад.

Давлатзода М.Х. рисолаи номзадӣро дар соли 2019 дар мавзӯи «Масъалаҳои назариявии иқтисоди оилавӣ дар шароити муосир (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» бо муваффақият ҳимоя кардааст.

Оиладор, соҳиби 4 фарзанд.

Диссертатсия дар кафедраи баҳисобгирии бухгалтерии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон омода гардидааст.

Мушовири илмӣ: Хушвахтзода Қобилҷон Хушвахт, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор, узви пайвастаи АМИТ, Президенти Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон.

Муқарризони расмӣ:

- Раҳимов Саидали Холович - доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсенти кафедраи баҳисобгирии бухгалтерӣ ва аудити Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон;

- Амонова Дилбар Субҳоновна – доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори кафедраи менеҷмент ва маркетинги Донишгоҳи (славянии) Россия ва Тоҷикистон;

- Раҷабов Раҷаб Кучакович - доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори кафедраи фаъолияти гумруки Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон.

Муассисаи пешбар - Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон.

Интиҳоби муқарризони расмӣ бо мавҷудияти салоҳият ва мавқеи устувор дар доираи таҳқиқот вобаста ба баҳши баҳисобгирии бухгалтерӣ ва аудит, мавҷудияти интишорот дар соҳаи мазкур ва қобилияти баҳодихӣ ба аҳаммияти илмию назариявии диссертатсия, ҳамчунин бо ризоияти шахсӣ барои пешниҳоди тақриз асоснок шудааст.

Интиҳоби муассисаи пешбар бо он асоснок карда шудааст, ки Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон дар самти илмӣ дахлдор қодир аст, ки арзиши илмӣ ва амалии диссертатсияро муайян намояд.

Хулосаи мусбати додашудаи муассисаи пешбар аз ҷониби коршинос, профессори кафедраи молияи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, д.и.и., профессор Кошонова Манзура Раҳматҷоновна таҳия гардида, дар ҷаласаи васеи кафедраи баҳисобгирии муҳосибии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон муҳокима ва тасдиқ гардидааст (протоколи №3 аз 02.10.2025). Тақриз бо имзо ва муҳри ректори ДДМИТ, н.и.п., дотсент Сатторзода Б.А. тасдиқ шудааст.

Дар хулоса қайд гардидааст, ки диссертатсия дар мавзуи «Такмили низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои бучетӣ: назария, методология ва амалия» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.08 - Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит таҳқиқоти илмӣ-таҳассусии баитмомрасида буда, ба талаботи муқарраршудаи «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267) ҷавобгӯ буда, дорои аҳаммияти баланди назариявӣ амалӣ, навгонҳои илмӣ мебошад, дар сатҳи баланди илмию методологӣ омода гардидааст, дар он масъалаи муҳими илмӣ ҳалли ҳудро ёфтааст ва муаллифи он Давлатзода Меҳроҷиддин Хайриддин сазовори дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси зикршуда мебошад.

Довталаби дараҷаи илмӣ оид ба мавзуи диссертатсия 33 интишори илмӣ, аз ҷумла 21 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшаванда ҷопшуда

дорад, ки муҳимтаринашон инҳоянд:

1. Пути повышения эффективности семейной экономики Республики Таджикистан [Текст] / Х.Р. Улугходжаева, М.Х. Давлатов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2018. – №8. – С. 17-20.

2. Современное состояние семейной экономики Республики Таджикистан [Текст] / Х.Р. Улугходжаева, М.Х. Давлатов // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2018. – №7. – С. 22-25.

3. Финансы домашних хозяйств в системе национальной экономики [Текст] / А.К. Курбонов, М.Х. Давлатов // Финансовая экономика. – 2020. – №2. – С. 58-61.

4. Развитие семейного подряда в сельском хозяйстве [Текст] / М.Х. Давлатзода // Вестник Бохтарского государственного университета имени Носира Хусрава. Серия гуманитарных и экономических наук. – 2020. – №1-4-2(80). – С. 158-160.

5. Истифодаи усули графикӣ оид ба муайян кардани нуктаи безарарӣ дар корхонаҳо [Матн] / М.Х. Давлатзода, Д.Ў. Ёроқов // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – 2020. – №1-4. – Қ. 2 (80). – С. 236-244.

6. Назария ва методологияи таҳлили даромади маржиналӣ ва нуктаи безарарӣ [Матн] / Д.Ў. Ёроқов, М.Х. Давлатзода // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – 2020. – № S1-4-2(80). – С. 261-269.

7. Таҳлили арзиши аслӣ - омили асосии идоракунии истехсолоти масолеҳи сохтмонӣ [Матн] / М.Х. Давлатзода, У.Ф. Ғаниев // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – 2020. – № S1-4-2(80). – С. 307-311.

8. Исследование финансовых факторов развития домохозяйств в системе национальной экономики [Текст] / А.К. Курбонов, М.Х. Давлатов // Глобальная экономика и национальная безопасность. – 2021. – № 1. – С. 15-20.

9. Основы развития управленческого учета в условиях цифровых технологий [Текст] / М.Х. Давлатзода // Таджикистан: экономика и управление. – 2021. – № 1. – С. 78-84.

10. Анализ финансовой деятельности субъектов рыночных экономики [Текст] / М.Х. Давлатзода // Вестник Бохтарского государственного университета имени Носира Хусрава. Серия гуманитарных и экономических наук. – 2022. – № 1-2(98). – С. 253-257.

11. Тартиби баҳисобгирии бучет дар низоми иқтисоди бозорӣ [Матн] /

М.Х. Давлатзода // Фурӯғи илм. – 2024. - № 2 (2). – С. 144-148.

12. Факторы, обеспечивающие прозрачность и эффективность бухгалтерского учета и аудита бюджетных средств [Текст] / М.Х. Давлатзода // Финансово-экономический вестник. – 2024. - № 4-2 (43). – С. 377-385.

13. Ташаккули низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ [Матн] / М.Х. Давлатзода // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – 2024. - № 4-2 (55). – С. 61-70.

14. Моҳияти назариявии баҳисобгирӣ ва банақшагирии муомилоти буҷети давлатӣ [Матн] / Қ.Х. Хушвахтзода, М.Х. Давлатзода // Фурӯғи илм. – 2024. - № 3 (3). – С. 184-189.

15. Шаффофият ва самаранокии маблағҳои буҷетӣ: нақши баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит дар идоракунии молияи давлатӣ [Матн] / М.Х. Давлатзода // Фурӯғи илм. – 2025. - № 1(5). – С. 235-243.

16. Муҳимият ва мавҷудияти стандартҳои аудити давлатӣ дар низоми идоракунии [Матн] / М.Х. Давлатзода // Фурӯғи илм. – 2025. - № 1 (5). – С. 214-220.

17. Давлатзода, М.Х. Современное состояние и проблемы бухгалтерского учета бюджетных средств в Республике Таджикистан [Текст] / М.Х. Давлатзода // Государственное управление. – 2025. - № 3 (74). – Ба ҷоп супорида шудааст.

18. Баҳисобгирии муҳосибии маблағҳои буҷетӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: мушкилоти амалия ва самтҳои рушд [Матн] / М.Х. Давлатзода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. – 2025. - № 4. – С. 107.-115.

19. Формирование системы бухгалтерского учета и аудита бюджетных средств [Текст] / М.Х. Давлатзода // Вестник Таджикского государственного университета коммерции. – 2025. - № 2 (57) - Ба ҷоп супорида шудааст.

20. Такмили рақамикунонии баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ [Матн] / М.Х. Давлатзода // Номаи донишгоҳ. Силсилаи илмҳои табиатшиносӣ ва иқтисодӣ. – 2025. - № 2 (73). – Ба ҷоп супорида шудааст.

21. Тамоюлҳои муосири технологияҳои босуръат барои баланд бардоштани сифат ва самаранокии аудити маблағҳои буҷетӣ [Матн] / М.Х. Давлатзода // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – 2025. - № 1-2 (134). – Ба ҷоп супорида шудааст.

Ба автореферати диссертатсия тақризҳои зерин ворид шуданд:

Аз номи д.и.и., профессор, мудири кафедраи назарияи иқтисодии МД

“Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи Б. Гафуров” Алиджанов Д.А. бо чунин эродҳо:

- дар автореферати диссертатсия муаллиф марҳилаҳои муосири рушди низомҳои баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетиро дар ҷадвал оварда, онро таҳлил намудааст. Аммо, ба ақидаи мо агар муаллиф ин таҳлиро аз марҳилаи пайдоиш ва инкишофи низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ оғоз мекард, сифати кори анҷомёфта беҳтар мегардид.

- дар қисмати хулосаҳо муаллиф қайд менамояд, ки ташкили барномаи миллии тақмили ихтисос ва сертификатсияи муҳосибон ва аудиторҳои баҳши давлатӣ бо дарназардошти бозомӯзии ҳатмии кормандон дар ҳар 3-5 сол чорӣ карда, маркази таълимии аккредитатсияшудаи касбӣ таъсис дода шавад, асоснокии иловагиро талаб менамояд. Зеро ин масъала қисман ҳалли худро ёфтааст.

2. Аз номи д.и.и., профессор, ректори Донишгоҳи давлатии Данғара Хайрзода Ш.Қ. бо чунин эродҳо:

- агар муаллиф аз натиҷаи таҳқиқоти илмии олимони ватанӣ, ки дар самти баҳисобгирӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ асарҳои худро нашр намудаанд ва ё рисолаҳои номзадӣ ё докторӣ навиштаанд, истифода намуда, хулосаю пешниҳодҳои худро асосноктар менамуд, сифати кор беҳтар мегардид;

- дар автореферати диссертатсия агар муаллиф оид ба нишондиҳандаҳои самаранокии истифодабарии маблағҳои буҷетӣ ояндабинӣ менамуд, мазмуни кор боз ҳам беҳтар мешуд.

3. Аз номи д.и.и., профессори кафедраи аудити Донишгоҳи давлатии иқтисодии Тошкент (Ҷумҳурии Ўзбекистон) Ҳасанов Б.А. бо чунин эродҳо:

- дар автореферат асоснок нагардидааст, ки истифодаи тавсияҳои рисола дар амал барои тақмили низоми муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ чӣ натиҷаҳои мусбат ва манфӣ меорад;

- аз натиҷаи таҳқиқот муайян намудан душвор аст, ки ҳамкорҳои судманди кишварҳои Осиёи Марказӣ ва Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи тақмили низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ дар кадом сатҳ қарор дорад.

4. Аз номи д.и.и., профессор, декани факултети ҳуқуқ ва фаъолияти ғумруки Донишқадаи байналмилалӣ Хучанди Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон Шокиров Р.С. бо чунин эродҳо:

- ҷанбаҳои институтсионалии татбиқи тавсияҳо дар сатҳи мақомоти маҳаллӣ амиқтар таҳлил шаванд, кор боз ҳам натиҷаи баландӣ амалӣ пайдо менамуд;

- хуб мешуд, агар таҷрибаи муқоисавӣ бо кишварҳои ҳамсоя (масалан, Қазоқистон ва Ўзбекистон) барои нишон додани фарқи моделҳои миллии баҳисобгирӣ пурратар баррасӣ гардад ва ин ҷанбаҳои методологии диссертатсияро боз ҳам ғани мегардонид.

5. Аз номи д.и.и., профессор, директори Институти иқтисодиёт, бизнес

ва менеҷменти Донишгоҳи давлатии Оши Қирғизистон Исроилов Т.М. бо чунин пешниҳодҳо:

- коркарди стратегияи давлатии модернизатсияи низоми баҳисобгири ва аудит;
- ташкили платформаи ягонаи рақамии баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботдиҳӣ;
- таҷдиди базаи меъёрӣ-ҳуқуқӣ мутобиқи стандартҳои байналмилалӣ;
- ҷорӣ намудани модели арзёбии самаранокии истифодаи маблағҳои буҷетӣ;
- тақмили ихтисос ва сертификатсияи мутахассисон;
- ташаккули низоми мониторинги иҷрои тавсияҳои аудит.

Ҳамаи тақризҳо мусбат буда, муқарризони ғайрирасмӣ дар баробари муайян кардани баъзе эроду камбудҳои автореферати диссертатсия муҳимияти ҷанбаҳои назариявӣ амалӣ, навоарӣ ва дастовардҳои илмӣ муаллифи диссертатсияро таъкид кардаанд.

Шури диссертатсионӣ қайд мекунад, ки аз тарафи доктараби дараҷаи илмӣ дар асоси иҷро кардани таҳқиқоти илмӣ:

- *исбот карда шудааст, ки* буҷети давлатӣ дар баробари иҷрои вазифаи азнавтақсимкунии захираҳо ҳамчун воситаи асосии татбиқи сиёсати давлатӣ амал намуда, самаранокии он ба ташкили баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит вобаста аст; низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит дар баҳши давлатӣ бояд дар ҳамгирӣ бо стандартҳои байналмилалӣ (IPSAS, ISSAI) бунёд карда шавад, ки мутобиқати методиро ба амалияи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон тақозо мекунад;

- *коркард карда шудааст:* хусусиятҳои институтсионалӣ ва меъёрии таҳаввулотӣ низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла таъсири гузариш ба буҷетикунони барномавӣ ҳадафӣ; мушкилоти асосии вазъи муносири баҳисобгирии муҳосибии маблағҳои буҷетӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла камбудҳои танзими ҳуқуқӣ меъёрӣ, таъминоти методӣ ва омодагии касбии кормандон; амсилаи татбиқи низомҳои иттилоотӣ дар мақомоти баҳши давлатӣ бо мақсади баланд бардоштани фаврият ва шаффофияти равандҳои буҷетӣ дар асоси самтҳои афзалиятноки рақамикунонӣ ва автоматикунони баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ;

- *пешниҳод карда шудааст:* таснифоти равишҳои методологии баҳисобгирии муҳосибии маблағҳои буҷетӣ, аз ҷумла тавсияҳо оид ба мутобиқ кардани стандартҳои байналмилалӣ баҳисобгирии муҳосибии баҳши давлатӣ (СББМБД) ба амалияи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон; таснифи воситаҳои назорат ва тақмили баҳисобгирии муҳосибии маблағҳои буҷетӣ, аз ҷумла оид ба ҳамгирӣ онҳо ба низоми ягонаи назорати дохилӣ дар асоси технологияҳои рақамӣ; амсилаи концептуалии рафъи омилҳои мониторунандаи шаффофият ва самаранокии баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ дар асоси равишҳои муназзам ва институтсионалӣ; тавсияҳо оид ба стандартикунонии баҳисобгирии

муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ, аз ҷумла унсурҳои низоми мутобиқшудаи таснифоти хароҷот, ҳисоботи ҳамоҳангшуда ва расмиёти баҳисобгирии муҳосибӣ, ки ба талаботи байналмилалӣ ҷавобгӯ мебошанд;

- **асоснок карда шудааст:** робитаи байни вазифаҳои буҷет бо низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит дар баҳши давлатӣ; зарурати ҷорӣ намудани равиши ба ҳавф нигаронидашуда дар аудити баҳши давлатӣ; механизмҳои мутобиқгардонии интиқоли амалияҳои беҳтарини хориҷӣ ба низоми миллӣ бо истифодаи таҷрибаи байналмилалӣ дар соҳаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон; равишҳои инноватсионии баланд бардоштани сифат ва самаранокии аудити маблағҳои буҷетӣ, аз ҷумла ҷорӣ намудани аудити рақамӣ, баланд бардоштани мустақилияти мақомоти назоратӣ ва таҳкими стандартҳои касбӣ дар соҳаи аудити давлатӣ;

- **ба низом дароварда шудааст:** принципҳо ва равишҳои ташкили баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит дар баҳши давлатӣ аз рӯйи талаботи муосир оид ба шаффофият ва масъулият (ҳисоботдихӣ), аз ҷумла таҳлили қиёсии таҷрибаи байналмилалӣ ва миллӣ.

Аҳамияти назариявии таҳқиқоти мазкур бо он асоснок карда мешавад, ки дар он мафҳумҳои марбут ба соҳаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷети давлатӣ равшан карда шуда, ҷанбаҳои рушди асосҳои назариявии ташкили баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит дар баҳши давлатӣ муайян карда шуда, равишҳои методологӣ тақмили онҳо дар асоси стандартҳои байналмилалӣ (IPSAS, ISSAI) ва принципҳои буҷетикунории ба натиҷа нигаронидашуда таҳия карда шудаанд. Ҳамчунин, амсилаҳои институтсионалӣ ва ташкилии рушди низомҳои баҳисобгирии муҳосибӣ ва назорат асоснок карда шуда, маҳакҳои самаранокӣ, шаффофият ва эътимоднокии маълумоти баҳисобгирии муҳосибӣ дар шароити табилии рақамии идоракунии давлатӣ пешниҳод карда шудаанд.

Дар раванди таҳқиқот усулҳои таҳлил ва ҷамъбаस्तкунӣ, иқтисодию риёзӣ ва оморӣ, муқоисавию ҳуқуқӣ, сохторию мантиқӣ, амсилабандӣ, инчунин, усулҳои таҳлили қиёсӣ ва баҳодиҳии қоршиносӣ истифода шудаанд, ки самаранокӣ ва асоснокии натиҷаҳо, ҳулосаҳо ва тавсияҳои илмӣ дар диссертатсия пешниҳодшударо таъмин кардаанд, аз қабилӣ

– принципҳо ва равишҳои ташкили баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит дар баҳши давлатӣ, аз ҷумла хусусиятҳои истифодаи усулҳои ҳазинавӣ ва ҳисобузамкунӣ, пойгоҳи меъёрию ҳуқуқӣ ва стандартҳои байналмилалӣ баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит;

– омӯзиши асосҳои методологӣ баҳисобгирии муҳосибии маблағҳои буҷетӣ, муайян намудани принципҳои асосии ташаккули сиёсати баҳисобгирӣ дар муассисаҳои буҷетӣ ва таҳияи тавсияҳо оид ба муносибгардонии равишҳои методологӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон;

– таҳқиқи воситаҳои назорат, ки дар раванди баҳисобгирии

муҳосиби маблағҳои буҷетӣ истифода мешаванд, муайян кардани нақши онҳо дар таъмини саҳеҳӣ ва қонунӣ будани иттилооти молиявӣ, инчунин пешниҳоди тадбирҳо оид ба такмили механизмҳои назорат;

– таҳлили вазъи муосири баҳисобгирии муҳосиби маблағҳои буҷетӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, муайян кардани мушкилоти асосии дорои хосияти меёри, методӣ ва ташкилӣ, ки ба самаранокӣ ва саҳеҳии баҳисобгирии муҳосибӣ таъсир мерасонанд;

– равишҳои инноватсионии баланд бардоштани сифат ва самаранокии аудити маблағҳои буҷетӣ, аз ҷумла ҷорӣ намудани низомҳои арзёбии хавфҳо, аудит ва мониторинги рақамӣ, инчунин такмили низоми оmodасозии касбии аудиторҳои давлатӣ.

Дар диссертатсия далелҳои илмӣ назариявӣ оварда шудаанд, ки фарзияи таҳқиқотро оид ба такмили низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар заминаи татбиқи ҳамаҷонибаи равишҳои муосири назариявӣ ва методӣ, технологияҳои рақамӣ ва инноватсияҳо имконпазир гардонда, шаффофият, самаранокӣ ва ҳисоботдиҳиро дар истифодаи захираҳои молиявии давлатӣ зиёд мекунад.

Аҳамияти натиҷаҳои бадастовардаи доғалаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар амалия бо он тасдиқ карда мешавад, ки:

– муқаррароти асосӣ ва натиҷаҳои таҳқиқот бо фарогирии тавсияҳо оид ба беҳтарсозии таъминоти меёри, методӣ ва ташкилии баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди истифода қарор гирифтаанд;

– муқаррарот ва тавсияҳои алоҳида метавонанд дар фаъолияти Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҳазинадории марказӣ, инчунин, дар муассисаҳои таҳсилоти олӣ ҳангоми оmodасозии мутахассисони соҳаҳои баҳисобгирии муҳосибӣ, назорати молиявӣ, аудит ва идоракунии давлатӣ истифода бурда шаванд;

– ҷиҳатҳои алоҳидаи таҳқиқот дар доираи муҳокима бо қоршиносони соҳаи идоракунии молияи давлатӣ, дар ҷараёни фаъолияти таълимӣ ва илмӣ дар дарсҳо ва машғулиятҳои амалӣ бо донишҷӯён ва магистрантҳо санҷида шудаанд. Баъзе пешниҳодҳо оид ба такмили равишҳои ташкилию методии баҳисобгирии муҳосибӣ ва назорати дохилӣ дар амалияи як қатор муассисаҳои буҷетӣ дар доираи таъминоти методӣ татбиқ гардида (маълумотнома-санадҳои татбиқ Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 24.05.2025с. №248/де, Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23.05.2025с. №10-1-2/48, Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 07.05.2025с. №2/3-303 мавҷуд мебошанд)), инчунин ҳангоми оmodа намудани маводи методӣ барои курсҳои омӯзиши баҳисобгирии муҳосибӣ дар баҳши давлатӣ истифода бурда мешаванд;

- **муайян карда шудааст**, ки баланд бардоштани сифат ва самаранокии аудити маблағҳои буҷетӣ тавассути ҷорӣ намудани равишҳои инноватсионӣ, аз ҷумла аудити рақамӣ, мониторинги фосилавӣ,

идоракунии ба маълумот асосёфта ва қорӣ намудани институти сертификатсияи касбии аудиторони давлатӣ имконпазир аст;

- **пешниҳод карда шудааст**, ки қорӣ намудани технологияҳои рақамӣ дар равандҳои баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ шартӣ асосии баланд бардоштани ғаврият ва соҳаҳои онҳо мебошад. Амсилаи таҳияшудаи табдили рақамӣ автоматикунонии ҳуҷҷатгардиш, ҳисоботи электронӣ ва ҳамгироии пойгоҳи маълумоти мақомоти давлатиро пешбинӣ менамояд.

Баррасии эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот нишон доданд, ки онҳо ба таҳлили пурраи қорҳои илмӣ муаллифони гуногун дар мавзӯи таҳқиқшуда, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи қораҳои иловагӣ оид ба амалигардонии Стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Дар бораи тадбирҳои иловагии танзими баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявӣ», Стратегияи идоракунии молияи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Барномаи миёнамуҳлати рушди иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 таъя менамоянд. Таҳқиқоти илмӣ ба самти қорҳои илмӣ таҳқиқоти факултети баҳисобгирӣ ва иқтисоди рақамии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мувофиқ мебошад. Маводи маҷаллаҳои махсуси илмӣ соҳавӣ, иттилооти Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон, муассисаҳои буҷетӣ, натиҷаҳои мусоҳибаҳо ва пурсишҳои муаллиф истифода шуда, қорбурди дурусти усулҳои муназзами ҳалли мушкилот дар соҳаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ таъмин карда шудааст.

Хулоса ва тавсияҳо, ки дар асоси таҳлили илмӣ натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва амалӣ пешниҳод гардидаанд, ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот мувофиқ мебошанд:

- **назарияи таҳқиқот** ба муқаррароти маъруфи назариявӣ ва методологии соҳаҳои гуногуни илмӣ иқтисодии муосир оид ба масъалаи мавриди омӯзиш, қорҳои бунёдии илмӣ олимони иқтисоддони ватанӣ ва хориҷӣ дар соҳаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит асос ёфтааст;

- **ғояи таҳқиқот** аз омӯзиши дастуру супоришҳо ва Паёмҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, таҳлили ҳамаҷонибаи назарияҳо ва муқаррароти баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ, таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ, истифода аз маводи конференсияҳо ва интишороти илмӣ, инчунин маводи таҳлилию тафсирии муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ сарчашма мегирад;

- истифодаи усулҳои таҳхис ва таҳлили вазъи қории баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ, инчунин, асосноккунии тавсияҳои амалӣ бо таъя ба таҳлили таҷрибаи қаҳонӣ дараҷаи баланди эътимодноқӣ ва таъбиқи натиҷаҳои бадастомадаро таъдик мекунад;

– барои тасдиқи фарзия ва хулосаҳо маълумоти оморӣ, санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ ва таҳқиқоти амалӣ, аз ҷумла таҳлили ҳолатҳои алоҳида аз ҷаҳлияти мақомоти назорати давлатии истифодабарии маблағҳои буҷет истифода бурда шудаанд.

Хулоса ва тавсияҳо ба таҳлили илмӣ натиҷаҳои назариявӣ ва таҷрибаҳои асосӣ ёфтаанд.

Саҳми шахсии доктараби дараҷаи илмӣ дар рушди назария ва амалияи баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷети давлатӣ ифода меёбад ва ҷунин ҷанбаҳои асосиро, ки аз ҷониби худӣ муаллиф мустақилона анҷом дода шудаанд, дар бар мегирад:

– таҳияи пойгоҳи назариявии таҳқиқот, аз ҷумла рушди асосҳои назариявии ташкили баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит дар баҳши давлатӣ;

– таҳлил ва ифшои марҳилаҳои ташаккул ва рушди низомии баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, арзёбии хусусиятҳои институтсионалӣ ва меъёрии таҳаввулотӣ он, аз ҷумла таъсири гузариш ба буҷетикунони барномавӣ ҳадафӣ;

– муайян кардани мушкilotи асосии вазъи муосирӣ баҳисобгирии муҳосибии маблағҳои буҷетӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла камбудҳои танзими ҳуқуқию меъерӣ, таъминоти методӣ ва омодагии касбии кормандон;

– ҷорӣ намудани равиши ягона ба ташаккули сиёсати баҳисобгирии муҳосибии муассисаҳои буҷетӣ дар асоси принципҳои шаффофият, киёспазирӣ ва эътимоднокии маълумот;

– таснифоти воситаҳои назорат ва тақмили баҳисобгирии муҳосибии маблағҳои буҷетӣ, аз ҷумла пешниҳодҳо оид ба ҳамгироии онҳо ба низомии ягонаи назорати дохилӣ дар асоси технологияҳои рақамӣ;

– таҳияи унсурҳои низомии мутобикшудаи таснифоти хароҷот, ҳисоботи ҳамроҳшуда ва расмиёти баҳисобгирии муҳосибӣ, ки ба талаботи байналмилалӣ ҷавобгӯ мебошанд;

– таҳия ва асоснок кардани равишҳои инноватсионии баланд бардоштани сифат ва самаранокии аудити маблағҳои буҷетӣ, аз ҷумла ҷорӣ намудани аудити рақамӣ, баланд бардоштани мустақилияти мақомоти назоратӣ ва таҳкими стандартҳои касбӣ дар соҳаи аудити давлатӣ.

Ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои гузошташудаи таҳқиқот дар тамоми зинаҳои таҳқиқот, аз ҷумла интиҳоби мавзӯ, асосноккунии мубрамаи ва аҳаммияти он барои илми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити муосир, муқаррар кардани мақсад ва иҷрои вазифаҳои он бо иштироки бевоситаи муаллиф анҷом дода шудаанд.

Муқаррароти асосии диссертатсия дар 33 адад қори илмӣ инъикос ёфтааст, аз ҷумла 21 мақола дар маҷаллаҳои тақризшаванда ба нашр расонида шудаанд.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар шакли гузоришҳои илмӣ ва тавсияҳои амалӣ пешкаш гардида, дар конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ, ки толи солҳои 2020-2025 баргузор гардидаанд, аз тарафи

муаллиф маъруза гардида, баҳои мусбат гирифтаанд. Муқаррароти назариявӣ ва тавсияҳои амалии таҳқиқот дар раванди таълимии зинаи бакалаврият ва магистратура бо самти ихтисоси «Баҳисобгирии бухгалтерӣ, таҳлил ва аудит», «Аудит ва ревизия» дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон истифода мешаванд (маълумотнома-санади татбиқ мавҷуд аст).

Шурои диссертатсионӣ ба хулоса омад, ки таҳқиқоти диссертатсионии Давлатзода Меҳроҷиддин Хайриддин дар мавзӯи «Такмили низоми баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудити маблағҳои буҷетӣ: назария, методология ва амалия» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.08 - Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит кори мустақилона анҷомшудаи илмӣ маҳсуб ёфта, дорои мубрамаӣ, навгониҳои илмӣ ва аҳаммияти назариявӣю амалӣ мебошад ва дар таҳкими асосҳои назариявӣю методии низоми миллии баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит саҳм гузошта, имкон медиҳад, ки масоили ҳалталаби соҳа ҳаллу фасл гарданд.

Дар маҷлиси шурои диссертатсионӣ аз 01 ноябри соли 2025 қарори сазовор донишдани Давлатзода Меҳроҷиддин Хайриддин ба дараҷаи илмии доктори илмҳои иқтисодӣ қабул карда шуд.

Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ дар маҷлиси шурои диссертатсионӣ аз 16 нафар аъзои шуро 15 нафар (2 нафар онлайнӣ) иштирок доштанд, аз ҷумла докторони илм оид ба ихтисоси диссертатсияи баррасишаванда - 5 нафар. Овоз доданд: тарафдор – 15 нафар, муқобил - нест, бюллетени безътибор – нест.

**Раиси шурои
диссертатсионӣ, д.и.и., профессор**

Иброҳимзода И.Р.

**Котиби илмии шурои диссертатсионӣ,
доктори фалсафа (PhD)**

Сайфиддинзода С.С.

01 ноябри соли 2025